

PASEN IN VRAAG EN ANTWOORD

Als christenen denken we dat de oorsprong van ons Pasen ligt in de opstanding van Jezus. Terecht?

Nee. Al is men het over de precieze oorsprong niet eens, duidelijk is wel dat er vóór het christendom in meerdere culturen, ook bij de Germanen in onze gewesten, lentefeesten bestonden, waarbij gevierd werd dat de natuur herleefde na de winter.

De veel duidelijker oorsprong voor ons is het joodse Pesachfeest. Het feest dat de Joden vieren om te gedenken hoe God hen uit Egypte bevrijdde. Er wordt een lam geslacht, waarmee Pesach in de traditie van de zoenoffers staat, ter verzoening van de zonden, opdat de mens mag leven. En ten slotte was het Pesach bij de joden óók een lentefeest.



Zijn de elementen uit het joodse Pesachfeest ook te herkennen in ons paasfeest?

Jazeker! Bevrijding: door het verlossingswerk van Christus, dat vieren we dus ook met Pasen en de oproep om daar ook naar te leven. Vergeving van zonden door Jezus' dood aan het kruis, het zoenoffer dus. Paulus schrijft: *'Ook ons Paaslam is voor ons geslacht, Christus.'* (1 Kor.5:7)

Jezus vierde het Pesachfeest met zijn discipelen, vlak voor Zijn sterven. Hoe ging het daarna? Na zijn opstanding?

Allereerst zijn de volgelingen van Jezus het Pesachfeest blijven vieren. Maar daarbij gingen zij ook de dood van Jezus gedenken, o.a. door te vasten, en zij gingen Zijn opstanding vieren. Dat laatste allereerst door een bijeenkomst op de eerste dag van de week, waar onze zondagsinvulling zijn oorsprong heeft. Later werd de periode duidelijker: de vastentijd die afgesloten werd met een nachtwake. In die nachtwake werden de passages gelezen over het paaslam en de lijdende knecht (Jesaja 53). Deze nachtwake is dan ook het oudste onderdeel van de paasviering. In die nachtelijke bijeenkomst werden in de Vroege Kerk ook de mensen gedoopt die tot geloof gekomen waren en zich bij de kerk wilden voegen als lidmaat. Degenen die al lidmaat waren hernieuwden in deze nachtwake hun doopgeloften. De vastentijd werd afgesloten met de eucharistie, het avondmaal, als inleiding op Pasen. Pasen was dus enerzijds lijdensherdenking, maar tegelijkertijd viering van de overwinning. Die viering duurde vijftig dagen (tot Pinksteren dus, in het Jodendom een oogstfeest) en werd 'de blijde paastijd' genoemd.

Pesach en Pasen bleven dus met elkaar verbonden?!

Ja, een krappe drie eeuwen lang. Maar toen veranderde er heel wat. In 313 werd het christendom door de Romeinse overheid erkend. Daarmee kwam er een einde aan de achterstelling. Dat gaf ruimte om het Paasevangelie te historiseren, zoals dat genoemd wordt. D.w.z. dat het concreter werd, in tijd en plaats. Het leuke is dat een vrouwelijke pelgrim uit de vierde eeuw, ene Egeria, hier een grote bijdrage aan geleverd heeft. Door haar minutieuze verslag van haar pelgrimstocht naar de

heilige plaatsen en vooral naar Jeruzalem. De hele paasviering werd uitgebreid naar 4 dagen: witte donderdag, goede vrijdag, stille zaterdag, paaszondag. In de katholieke traditie het *triduum sacrum* genoemd, het drietal heilige dagen, vrijdag, zaterdag en zondag. Die drie dagen startten dus op de avond van witte donderdag.

En zo werd Pasen, dat dus eigenlijk uit vier dagen bestond, het hoogtepunt en brandpunt van het kerkelijk jaar, het feest der feesten. En dit duurde zo ongeveer tot de Middeleeuwen.

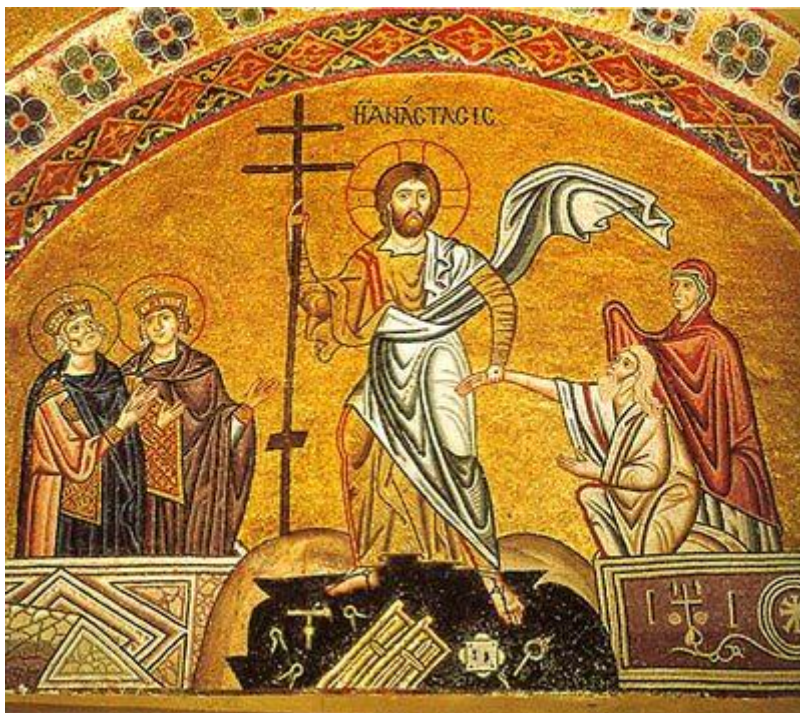
Waren de veranderingen na 313 alleen maar positief?

Nee, helaas: in 325 werd op het concilie van Nicaea de verbinding tussen het joodse Pesach en het christelijke Pasen verbroken. Dit concilie bepaalde namelijk dat Pasen gevierd moest worden op een zondag. Begrijpelijk, als opstandingdag van Jezus. Maar het joodse Pesach werd en wordt nog steeds gevierd in de voorjaarsmaand Nisan, die wat uit de pas loopt met onze maanden omdat de joodse kalender gebaseerd is op de maan en die van ons op de zon. Pesach begint bij de vollemaansnacht van de maand Nisan. Pesach wisselt dus steeds van dag. De keuze voor de zondag, betekende daarmee een scheiding van het joodse Pesach en het christelijke Pasen.

De berekening van onze Paasdatum werd bij Nicaea toch ook vastgelegd?

Ja, maar die is bijzonder ingewikkeld. De eenvoudigste regel is: Pasen valt op de zondag na de eerste volle maan in de lente, na 21 maart dus. Dat betekent dat Pasen zich beweegt tussen 22 maart en 25 april.

Daar komt bij dat in 1582 in het westen de gregoriaanse kalender werd ingevoerd. Het oosten ging daar niet in mee, zodat nu nog steeds er, behalve de scheidslijn met het joodse Pesach, er óók een scheiding in de tijd is tussen oost en west in de viering van het paasfeest.



De verrezen Christus (orthodox)

En Pasen in de Middeleeuwen.....?

De paaszondag raakte geïsoleerd van de andere drie dagen. Donderdag, vrijdag en zaterdag werden het triduum: drie dagen die een voorbereiding van paaszondag werden. De nachtwake verdween of werd verschoven naar paaszaterdagmorgen of –middag. Het was toen kennelijk ook niet echt gebruikelijk om vaak naar de kerk te gaan, want op het 4^e Lateraans Concilie in 1215 - 1216 werd bepaald dat iedereen minstens eenmaal per jaar naar de kerk moest en dan vooral met Pasen. Dan

moest er ook gebiecht worden.

Tot hoe lang heeft deze periode geduurd?

Pas halverwege de 20^e eeuw kwam er opnieuw verandering, door de liturgische beweging in de Rooms-katholieke kerk, maar vooral ook door het 2^e Vaticaans Concilie ((1962 – 1964). De eenheid van Pasen, donderdag, vrijdag, zaterdag en zondag, werd weer hersteld. Pasen wordt pas afgesloten op de zondag na Pasen, in oude termen 'beloken' Pasen genoemd. Pasen waarvan de luiken dicht gaan als het ware. In de Vroege Kerk werden pas met beloken Pasen de witte kleren van de nieuw gedoopte lidmaten afgelegd en trokken zij de gewone kleren weer aan.

En hoe is dat bij protestanten?

Ook in het protestantisme zie je een herleving van de aandacht voor witte donderdag, goede vrijdag, stille zaterdag. Met diensten, vespers, viering van het heilig avondmaal, e.d. Ook de Paaszondag krijgt meer nadruk als feest van de opstanding. En steeds meer ook als afsluiting van een vastenperiode, of, in ieder geval, van de stille week.

Een goede zaak?

Ja. Pasen was vanouds het hoogtepunt van het kerkelijk jaar. Dat is in het westen vaak erg ondergesneeuwd door Kerst. Mede door de commercialisering. Goed dat we Pasen zijn hoge plaats weer terug geven die het verdient.

Moeten we er niet voor oppassen dat Pasen dezelfde weg gaat als Kerst: uitholling van buitenaf en van binnen uit?

Zeker. En daarmee komen we op die andere bron van Pasen: het lentefeest. Als we kijken naar wat er bekend is over de voorchristelijke lentefeesten, dan zal, denk ik, er veel herkenbaars zijn. En kunnen we zien hoe die lentefeesten ook hun invloed gehad hebben op het christelijke paasfeest.

Noem eens een paar voorbeelden.

De Paashaas! De lente is de tijd dat de aarde weer vruchtbaar wordt, althans hier in het westen, dat er nieuw leven komt. Dit zien we terug komen in de haas, die staat voor vruchtbaarheid. Er zijn pogingen geweest om deze haas te kerstenen: men zag hier dan een beeld van de opgestane Heer in, die immers net als een haas, zomaar verscheen...en ook weer verdween. Die notie van vruchtbaarheid zien we ook terug bij de eieren die symbool zijn van het nieuwe leven: het ei zou de graftombe waaruit Jezus is opgestaan, symboliseren. Christenen in het nabije oosten schijnen op witte donderdag de eieren rood te schilderen als symbool van Christus bloed.



Paasbrood (Griekse traditie)

De eieren die in de bomen opgehangen worden, zijn echt een heidens restant. Zij stammen uit de natuurreligies van de oude Germanen met hun verering van heilige bomen.

Van echt heidense oorsprong zijn ook de paasvuren, die nog steeds her en der ontstoken worden: zij waren vroeger bedoeld om de demonen van de winter te verjagen. Er zijn nog namen die hier aan herinneren, zoals bijvoorbeeld de Paasberg in Ede.

Lijkt de opleving van allerlei elementen van het seculiere Paasfeest een terugkeer naar het oude heidendom?

Ja. Ik denk dat naarmate de christelijke wortels verdwijnen, de oude heidense weer boven komen. Reden te meer om als christelijke kerken duidelijk te zijn over ons Paasfeest!

Zijn er ook mooie dingen te noemen, die op het grensvlak liggen van christelijk en seculier?

Zeker. Een mooie herinnering van vroeger: met Pasen kreeg je nieuwe kleren. Onze uitdrukking 'op je paasbest' herinnert hier nog aan. Waar het vandaan komt? Het is een verwijzing naar de witte kleren die degenen die gedoopt werden in de Paasnacht, aan kregen als teken van het nieuwe leven. En verder natuurlijk de muziek die geïnspireerd is door Pasen en de christelijke liturgie daaromheen en die tot in onze tijd gelovigen en anders gelovigen verbindt. Hoogtepunt daarbij blijven toch wel de composities van Bach: de Mattheüs Passion en de Johannes Passion en verschillende cantates.

Interview voor Omroep Ede, 2012. Gepubliceerd in het WijkA4 van de Nieuwe Kerk gemeente te Ede, 2015